

PROGRAM OBCHODÓW

1944
2019

Rocznica likwidacji
Litzmannstadt Getto

75

Commemoration of the liquidation
of the Litzmannstadt Ghetto

Abraham Koplwicz

Autorem rysunku wykorzystanego jako logo obchodów rocznicowych, przedstawiającego sylwetkę kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny – najwyższego budynku na terenie Litzmannstadt-Getto i mostu nad ulicą Zgierską, jest Abraham Koplwicz. Urodzony 18 lutego 1930 roku w Łodzi był jedynym dzieckiem Mendla i Yochet Gittel Koplwiczów. Wywieziony z getta wraz z rodzicami w ostatnim transporcie do Auschwitz, zginął w komorze gazowej we wrześniu 1944 roku.

Eliezer Grynfeld, którego matka po wojnie wyszła za Mendla Koplwicza, odnalazł po śmierci ojczyzna kilka pamiątek, w tym szkolny zeszyt Abramka, na którego okładce nad własnoręczną ilustracją z napisem „Litzmannstadt-Getto 1943” widniały słowa: A. KOPLOWICZ „UTWORY WŁASNE”.

Dziękujemy Panu Eliezerowi Grynfeldowi za udostępnienie rysunku oraz rodzinnej fotografii.

Litzmannstadt Getto

(1940–1944)

W lutym 1940 roku ukazało się zarządzenie niemieckiego prezydenta łódzkiej policji informujące, że w północnej części miasta utworzona zostanie specjalna dzielnica dla Żydów. Żydzi musieli opuścić swoje mieszkania znajdujące się w innych punktach Łodzi i zamieszkać na Bałutach i Starym Mieście. Jednocześnie Polacy i Niemcy byli zmuszeni wyprowadzić się z dzielnicy przeznaczonej wyłącznie dla Żydów. To był początek łódzkiego getta. Całkowite odizolowanie getta od reszty miasta nastąpiło 30 kwietnia 1940 roku. Łódź nosiła już wówczas nadaną przez Niemców nazwę Litzmannstadt.

Litzmannstadt Getto było otoczone zasiekami z drutu kolczastego i pilnowane przez niemieckich strażników. Aby utrudnić ucieczkę, naziszi wyburzyli wokół wiele domów przylegających do tego terenu. Od maja 1940 roku niemieckim zarządcą getta był Hans Biebow, kupiec z Bremy. Jemu podlegała żydowska administracja z Mordechajem Chaimem Rumkowskim, Przełożonym Starszeństwa Żydów, na czele. W getcie początkowo mieszkało około 160 tysięcy osób. Jesienią 1941 roku Niemcy przywieźli prawie 20 tysięcy Żydów z miast europejskich, m.in. z Pragi, Wiednia, Luksemburga, Berlina, Hamburga, Frankfurtu i innych miejscowości oraz ponad 5 tysięcy Cyganów (Roma i Sintj) z pogranicza węgiersko-austriackiego. W następnych miesiącach kolejne 17 tysięcy Żydów z okolicznych miast i miasteczek, m.in. z Brzezin, Łasku, Ozorkowa, Pabianic, Włocławka. W sumie przez łódzkie getto przeszło ponad 200 tysięcy Żydów. Na terenie getta, w grudniu 1942 roku, utworzony został odrębny obóz dla polskich dzieci, znany jako obóz przy ul. Przemysłowej. Istniał do końca wojny.

Litzmannstadt Getto było najdłuższym istniejącym gettem utworzonym na ziemiach polskich przez Niemców. Pozostałe zostały zlikwidowane przez nazistów w 1942 i 1943 roku.

W styczniu 1942 roku rozpoczęły się masowe deportacje z Łodzi do obozu zagłady w Kulmhof (Chełmno nad Nerem). Od stycznia do września 1942 roku Niemcy zamordowali tam ponad 70 tys. osób. Najważniejszą cezurą w historii getta była tzw. "Wielka Szpera", gdy Niemcy kazali wywieźć wszystkich nienadających się do pracy: chorych, starców i dzieci do 10 roku życia. Potem na jakiś czas zapanował względny spokój. Deportacje wznowiono w czerwcu 1944 roku, najpierw do Chełmna, potem do Auschwitz-Birkenau.

Przyjmuje się, że ostatnia grupa Żydów z Litzmannstadt Getto została wywieziona do Auschwitz 29 sierpnia 1944 roku.

Wojnę przeżyło tylko kilka, najwyżej kilkanaście tysięcy osób, które przeszły Litzmannstadt Getto. Nieliczni już Ocalałi żyją dziś w różnych zakątkach świata.

Od 2004 roku w Łodzi 29 sierpnia organizowane są przez Miasto Łódź uroczystości oddające hołd ofiarom i pamięć Ocalałym i Sprawiedliwym.

1944 2019

UROCZYSTOŚCI GŁÓWNE

29.08.2019 CZWARTEK

- 11.00** Uroczystości religijne na cmentarzu żydowskim (zapalenie zniczy) [PL/ENG]
Miejsce: Cmentarz żydowski | ul. Bracka 40
-
- 12.00** Marsz pamięci z cmentarza żydowskiego na Stację Radegast
-
- 12.30** Uroczystości oficjalne na Stacji Radegast (składanie kwiatów) [PL/ENG]
Miejsce: Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi – Oddział Stacja Radegast | al. Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto 12
-
- 15.30** Symboliczne wkopanie kamienia węgielnego pod pierwszą w Polsce powojenną synagogę
Miejsce: Gmina Wyznaniowa Żydowska | ul. Pomorska 18
-
- 20.00** „Tęskniąc za domem...” – koncert jazzowy inspirowany muzyką graną w latach 1945–1949 przez artystów ocalałych z łódzkiego getta tworzących zespół The Happy Boys.
W projekcie występują wokaliści: Aga Zaryan, Andrzej Dąbrowski, Wojciech Myrczek oraz zespół w składzie: Robert Majewski, Henryk Miśkiewicz, Michał Tokaj, Sławomir Kurkiewicz, Marcin Jahr, Grzegorz Nagórski, Bartek Dworak.
Miejsce: Parking przed budynkiem Centrum Dialogu im. Marka Edelmiana | ul. Wojska Polskiego 83

1944 2019

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE W ŁODZI

25.08–01.09.2019

25.08.2019 NIEDZIELA

8.00 Nabożeństwo w intencji ofiar Litzmannstadt Getto

Miejsce: Kościół Starokatolicki Mariawitów w Łodzi | ul. Franciszkańska 28

8.30 Nabożeństwo w intencji ofiar Litzmannstadt Getto

Miejsce: Kościół Świętej Rodziny w Łodzi | al. Wyszyńskiego 41

10.00 Spacer po cmentarzu żydowskim [PL/ENG]

Start: Cmentarz żydowski (przy domu przedpogrzebowym) | ul. Bracka 40

10.00 Nabożeństwo w intencji ofiar Litzmannstadt Getto

Miejsce: Kościół Ewangelicko-Augsburski św. Mateusza w Łodzi | ul. Piotrkowska 279/283

10.30 Nabożeństwo z okazji 75. rocznicy likwidacji Litzmannstadt Getto

Miejsce: Kościół Ewangelicko-Reformowany w Łodzi | ul. Radwańska 37

11.00 Nabożeństwo w intencji ofiar Litzmannstadt Getto, a po nim otwarcie wystawy „Dzieci z Łódzkiego getta”

Miejsce: Kościół Ewangelicko-Metodystyczny w RP | ul. Organizacji WiN 2a

12.00 „Stacja kolejowa getta” – spacer [PL]

Organizator: Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi

Miejsce: Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi – Oddział Stacja Radegast | al. Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto 12

12.30 Msza św. w 75. rocznicę likwidacji Litzmannstadt Getto, a po niej otwarcie wystawy „I ciągle widzę ich twarze...”

Współorganizator: Fundacja Shalom

Miejsce: Archikatedra Łódzka | ul. Piotrkowska 265

17.00 „Ślady” – otwarcie wystawy fotografii Georgii Nowak [PL/ENG]

Współorganizator: Miejska Galeria Sztuki

Miejsce: Galeria Bałucka | Stary Rynek 2

18.30 „Rabini wobec Szoa” – wykład rabina Dawida Szychowskiego [PL]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |

ul. Wojska Polskiego 83

20.00 „Przeszukując ciszę” – spektakl [PL/ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |

ul. Wojska Polskiego 83

26.08.2019 PONIEDZIAŁEK

10.00 Spacer po Łodzi żydowskiej [PL/ENG]

Start: Park Staromiejski (przy Pomniku Dekalogu)

14.00 „Poczta w getcie łódzkim” – otwarcie wystawy [PL/ENG]

Organizatorzy: Archiwum Państwowe w Łodzi, Uniwersytet Łódzki

Miejsce: Archiwum Państwowe w Łodzi | PL. Wolności 1

17.00 „Getto łódzkie 1944” i “Jesteśmy drzewami wiecznymi. Opowieści o Ocalałych z łódzkiego getta”

– otwarcie wystaw oraz inauguracja projektu „Memory Dialogues. 2016 | 2017 | 2018” [PL/ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |

ul. Wojska Polskiego 83

18.00 „Oblicza getta” – prezentacje publikacji poświęconych gettu łódzkiemu [PL]

Współorganizator: Uniwersytet Łódzki

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |

ul. Wojska Polskiego 83

27.08.2019 WTOREK

9.50 „Za dziesięć dziesiątą. Wyśpiewać żywy pomnik miłości” – akcja artystyczna inspirowana trylogią Chavy Rosenfarb „Drzewo życia” w reżyserii

Jane Arnfield i kompozycji Katie Doherty z udziałem Chóru Żydowskiego CLIL

Miejsce: ul. Zachodnia 14

10.00 Spacer szlakiem łódzkiego getta [PL/ENG]

Start: ul. Zachodnia 14

15.00 i 19.00 „Dwa pokoje” – akcja performatywna [PL]

Współorganizator: Teatr Szwalnia

Miejsce: Teatr Szwalnia | ul. A. Struga 90

16.30 Spotkanie wokół książki Ellen Korman Mains „Buried Rivers. A Spiritual Journey Into the Holocaust” [PL/ENG]

Prowadzenie: Maciej Robert

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |

ul. Wojska Polskiego 83

18.00 Premierowy w Polsce pokaz filmu „Porzucony chłopiec” („The Boy Who Was Left Behind”), prod. SVT, Szwecja 2018 (59’) o Richardzie Lewkowiczu oraz promocja książki Marka Ejlenberga „Leaving Rischard” [PL/ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |

ul. Wojska Polskiego 83

20.30 „Jidyszkajt” – koncert Dawida Gurfinkiela z zespołem Marka Kądziała

Miejsce: Synagoga Reicherów |

ul. Rewolucji 1905 r. nr 28

20.30 „Deportacje Żydów z getta łódzkiego do Auschwitz-Birkenau” – wykład Andrzeja Grzegorzczaka [PL]

Organizator: Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi

Miejsce: Muzeum Tradycji Niepodległościowych

w Łodzi – Oddział Stacja Radegast |

al. Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto 12

21.50 „Za dziesięć dziesiątą. Wyśpiewać żywy pomnik miłości” – akcja artystyczna inspirowana trylogią Chavy Rosenfarb „Drzewo życia” w reżyserii Jane Arnfield i kompozycji Katie Doherty z udziałem Chóru Żydowskiego CLIL

Miejsce: Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi – Oddział Stacja Radegast | al. Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto 12

28.08.2019 ŚRODA – Dzień Ocalałych

10.00 Spacer po Parku Ocalałych z Grażyną Ojrzyńską – współtwórczynią Parku Ocalałych i odsłonięcie Pomnika Drzewa, dedykowanego Halinie Elczewskiej [PL/ENG]

Start: Park Ocalałych (przy Centrum Dialogu) |
ul. Wojska Polskiego 83

11.00 Uroczystość nadania Drzew Pamięci [PL/ENG]
Miejsce: Park Ocalałych | ul. Wojska Polskiego 83

12.00 Koncert Chóru Dziecięcego Miasta Łodzi dla Ocalałych i Sprawiedliwych wśród Narodów Świata

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |
ul. Wojska Polskiego 83

17.00 Spotkanie z Ocalałym Marianem Turskim i prof. Robertem Shapiro. „Lucjan Dobroszycki in Memoriam” [PL/ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |
ul. Wojska Polskiego 83

18.00 Pokaz filmu „Mój najszczęśliwszy dzień”, reż. Michał Bukojemski, Polska 2013 (67’) [PL/ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana |
ul. Wojska Polskiego 83

20.30 „Tehorah” – koncert Adrienne Haan z akompaniamentem na fortepianie Benjamina Schaefera.

Koncert pod patronatem Ambasady Wielkiego Księstwa Luksemburga w Polsce.

Miejsce: Teatr Nowy im. Kazimierza Dejmka w Łodzi |
ul. Więckowskiego 15

30.08.2019 PIĄTEK

8.00 Nabożeństwo w intencji ofiar Litzmannstadt Getto

Miejsce: Kościół pw. Wniebowzięcia NMP |
ul. Kościelna 8/10

9.50 „Za dziesięć dziesiątą. Wyśpiewać żywy pomnik miłości” – akcja artystyczna inspirowana trylogią Chavy Rosenfarb „Drzewo życia” w reżyserii

Jane Arnfield i kompozycji Katie Doherty z udziałem Chóru Żydowskiego CLIL

Miejsce: Kościół pw. Wniebowzięcia NMP |
ul. Kościelna 8/10

10.00 Spacer po Bałutach [PL/ENG]

Start: Plac Kościelny

10.00 Przegląd filmów z historiami Ocalałych w Centrum Dialogu: „Radegast”, reż. Borys Lankosz, Polska 2008 (50’) [PL/EN]

11.00 „Wbrew zapomnieniu” („Gegen das Vergessen”, koncepcja – Gero Conring; reżyser, kamerzysta i realizator – Ulrich Scholz; opiekun projektu – Alfred Weese, Niemcy 2018 (19’) [PL/DE]

11.30 „Nie oplataj mnie śmierci”, reż. Piotr Zarębski, Polska 2000 (58’) [PL/ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi | ul. Wojska Polskiego 83

13.00 Oprowadzanie kuratorskie po wystawie „Ekspresje wolności. BUNT i JUNG IDYSZ (1918–1920)” [ENG]

Prowadzenie: Adam Klimczak

Organizator: Muzeum Miasta Łodzi

Miejsce: Muzeum Miasta Łodzi | ul. Ogrodowa 15

15.00 Premierowy w Polsce pokaz filmu „Josef Pępek Salomonovic”, reż. Peter Hackl, Austria 2018 (71’) [PL/DE] i spotkanie z bohaterem filmu – Josefem „Pępkim” Salomonowiczem

Wydarzenie współorganizowane z Austriackim Forum Kultury.

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi | ul. Wojska Polskiego 83

17.00 „Jesteśmy jednym kawałkiem tęsknoty” – spacer śladami kobiet żydowskich w getcie łódzkim [PL]

Organizator: Łódzki Szlak Kobiet

Start: przed budynkiem Centrum Krwiodawstwa |
ul. Franciszkańska 17/25

19.15 Uroczyste rozpoczęcie Szabatu

Organizator: Gmina Wyznaniowa Żydowska w Łodzi

Miejsce: Synagoga Reicherów | ul. Rewolucji 1905 r. 28

31.08.2019 SOBOTA

12.30 Orowadzanie po wystawie „Na wspólnym podwórku – łódzki tygiel kultury i wyznań” [ENG]

Prowadzenie: Antonina Pawłowska

Organizator: Muzeum Miasta Łodzi

Miejsce: Muzeum Miasta Łodzi | ul. Ogrodowa 15

14.00 Orowadzanie po wystawach: „Marek Edelman. Człowiek”, „Getto łódzkie 1944” i „Jesteśmy drzewami wiecznymi. Opowieści o Ocalałych z łódzkiego getta” [ENG]

Miejsce: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana | ul. Wojska Polskiego 83

14.00 „(Nie)wyobrażalna okupacja – Łódź i region łódzki w pierwszych miesiącach okupacji niemieckiej w okresie II wojny światowej” – wykład [PL]

Prowadzenie: Sebastian Adamkiewicz

Organizator: Muzeum Miasta Łodzi

Miejsce: Muzeum Miasta Łodzi | ul. Ogrodowa 15

15.30 Orowadzanie po wystawie „Na wspólnym podwórku – łódzki tygiel kultury i wyznań” [PL]

Prowadzenie: Beata Kamińska

Organizator: Muzeum Miasta Łodzi

Miejsce: Muzeum Miasta Łodzi | ul. Ogrodowa 15

16.00 „Żydowski artyści w kolekcji Muzeum Sztuki w Łodzi” – orowadzanie kuratorskie [ENG]

Organizator: Muzeum Sztuki w Łodzi

Miejsce: Muzeum Sztuki – MS2 | ul. Ogrodowa 19

21.00 Havdala – uroczyste pożegnanie Szabatu

Organizator: Gmina Wyznaniowa Żydowska w Łodzi

Miejsce: Synagoga Reicherów | ul. Rewolucji 1905 r. 28

21.50 „Za dziesięć dziesiątą. Wyśpiewać żywy pomnik miłości” – akcja artystyczna inspirowana trylogią Chavy Rosenfarb „Drzewo życia” w reżyserii Jane Arnfield i kompozycji Katie Doherty z udziałem Chóru Żydowskiego CLIL

Miejsce: Stary Rynek w Łodzi

22.15 „Strefa ciszy” – akcja społeczna ze świeczkami na terenie byłego Litzmannstadt Getto w przededniu 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej

Miejsce: Stary Rynek w Łodzi

01.09.2019 NIEDZIELA

12.30 Krakowski Salon Poezji – Poeci z Litzmannstadt Getto [PL]

Cena biletu: 10 zł (bilety dostępne na stronie www.bilety.nowy.pl i w kasie Teatru Nowego – ul. Zachodnia 93)

Organizator: Teatr Nowy im. Kazimierza Dejmka w Łodzi

Miejsce: Teatr Nowy im. Kazimierza Dejmka w Łodzi | ul. Więckowskiego 15

16.00 Orowadzanie po wystawie „Dziewczyna z pamiętnika. W poszukiwaniu Rywki z łódzkiego getta” [PL]

Współorganizator: Żydowskie Muzeum Galicja

Miejsce: Kościół pw. Wniebowzięcia NMP | ul. Kościelna 8/10

**1944
2019**

**WYDARZENIA
TOWARZYSZĄCE
POZA ŁODZIĄ**

25-30.08.2019

Zduńska Wola

25.08.2019 NIEDZIELA

16.00 X Dzień Otwarty cmentarza żydowskiego
w Zduńskiej Woli – oprowadzanie [PL]
Start: Wejście na cmentarz (brama przy ul. Kaczej)

30.08.2019 PIĄTEK

11.00 Orowadzanie po cmentarzu żydowskim [ENG]
Prosimy o potwierdzenie udziału organizatorce
– Kamili Klauzińskiej – <http://jewishrootsinpoland.pl/>

Więcej informacji o wydarzeniach i programie
www.centrumdialogu.com/litzmannstadt-ghetto

GOSPODARZE UROCZYŚĆOŚCI:

PREZYDENT MIASTA ŁÓDZI
HANNA ZDANOWSKA

CIHNA WYEMANOWA FROISSA W KOSCI
JESU - COMMUNE OF LODZ

ORGANIZATOR OBCHODÓW:

CENTRUM DIALOGU
im. Marka Edelmana w Łodzi

WSPÓŁORGANIZATORZY:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Muzeum
Tradycji
Niepodległościowych
w Łodzi

URZĄD MIASTA ŁÓDZI

GRAND-DUCHÉ DE LUXEMBOURG
Ambassade en Pologne

austriackie forum kultury^{waw}

PARTNERZY:

ms
Muzeum Sztuki

MUZEUM
MIASTA
ŁÓDZI

UNIwersytet
ŁÓDZKI

łódzki
szlak
Kobiet

Fundacja Shalom

YAMAHA

CHÓR ŻYDOWSKI CLIL

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury
i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Dofinansowano ze środków Urzędu Miasta Łodzi

Abraham Koplowicz